

ΑΓΓΕΛΟΣ Π. ΜΑΤΘΑΙΟΥ

Ἐκ δευτέρας φροντίδος

1. Εἰς IG I³ 39

Προσφάτως ἐπανεξέτασα τὴν κατὰ τὴν κρατούσα ἄποψη συνθήκη τῶν Ἀθηναίων πρὸς τοὺς Ἑρετριεῖς (IG I³ 39).¹ Ἦδεια ὅτι τὸ δεύτερο συμβαλλόμενο μέρος δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ Ἑρέτρια, ἀλλὰ κάποια ἄλλη πόλις τῆς Εὐβοίας· συγκεκριμένως ἐπρότεινα τοὺς *Διακρίους ἐν Εὐβοίᾳ*.

Ὅμως ἤδη πρὸ ἐμοῦ εἶχε θέσει τὸ ἐρώτημα² ἐὰν ἡ ἐπιγραφή διέσωζε τὸν ὄρκο μᾶς ἄλλης πόλεως τῆς Εὐβοίας καὶ³ ὁ J. D. Sosin. Λυποῦμαι ὅτι τὸ ἄρθρο του διέφυγε τὴν προσοχή μου.

Ὁ συγγραφεὺς ἐπρότεινε τὴν Χαλκίδα.⁴ Ἰδιαιτέρας σημασίας γιὰ τὴν ἀναζήτησι τοῦ ὀνόματος τῆς συμβαλλομένης πρὸς τοὺς Ἀθηναίους πόλεως εἶναι ἡ κατάληξις -ος στὸν στίχ. 7 τῆς IG I³ 39. Ἡ συμπλήρωσις [αὐτ]ός, ὅπως μετὰ τεκμηρίων ὑπεστήριξα (σελ. 29 τοῦ ἄρθρου τῆς σημ. 1), δὲν εὐσταθεῖ, διότι ὑπ' αὐτὴν νοοῦνται κατ' ἀνάγκην οἱ Ἀθηναῖοι, ἐνῶ ὁ ὄρκος πρὸς ἀμέσως ἀκολουθεῖ εἶναι τοῦ δευτέρου συμβαλλομένου μέρους· ὥστε ἡ κατάληξις -ος ἀνήκει στὸ ἐθνικὸ τῆς ἄλλης πόλεως καὶ ἡ ἐκδοχὴ τῆς Χαλκίδος ἀποκλείεται.

2. Εἰς τὸν κατάλογον προξένων τῆς Ἀνάφης IG XII 3, 251

Μεταξὺ τῶν προξένων τῆς Ἀνάφης, τὸν ἐλλιπῆ καταλόγο τῶν ὁποίων ἐπαναδημοσίευσα, βλ. στὸ παρὸν τεύχος ἄνωτ. σελ. 39-45, ἀναγράφεται (στίχ. 20-21) καὶ ὁ Ἀπολλώνιος Δαμονίκου Τελεμησεύς. Σηριζόμενος στὸ Λεξικὸ⁵ τῶν M. H. Hansen – T. H. Nielsen, καὶ παραπέμποντας στίς *Syll.*³ 1044.7-8, 37 ἔγραψα ὅτι ἡ Τελεμησοῦς ἢ Τελεμεσοῦς εἶναι πόλις τῆς Καρίας.⁶

Ὁ καθ. κ. M. Carbon, τὸν ὁποῖο καὶ εὐχαριστῶ καὶ ἀπὸ τὴν θέσιν αὐτή, μὲ εὐγενικὴ ἐπιστολή του τῆς 1.8.2020 ἀντέτεινε ὅτι δὲν πρόκειται περὶ πόλεως τῆς Καρίας,⁷ ἀλλὰ τῆς Λυκίας. Ἡ Τελεμεσοῦς

1. *HOPOS* 26-31 (2014-19) 27-37.

2. Βλ. J. D. Sosin, Tax Exemption and Athenian Imperial Politics: The Case of Chalkis, *TAPhA* 144 (2014) 263-306 (*SEG* 64, 32), εἰδικῶς σελ. 295, σημ. 98.

3. Καθ' ὅσον γνωρίζω, τὴν γνώμη αὐτὴ διετύπωσε προηγουμένως ὁ B. Chrubasic, βλ. *HOPOS* 26-31 (2014-19) 33-34, σημ. 8.

4. Sosin, ἔνθα ἄνωτ. (σημ. 2): «I wonder whether IG I³ 39 records an oath taken by a Euboean city on some other occasion; Chalkis might fit.»

5. *An Inventory of Archaic and Classical Poleis*, Oxford 2004, 1134, ἀρ. 936 (συντ. P. Flensted-Jensen). Ἐξ ἀβλεψίας τὸ ἐθνικὸ τοῦ προξένου φέρεται στὸ λήμμα ὡς Τελεμεσοῦς.

6. Ὁ Στέφανος Βυζάντιος (ἔκδ. Meineke, p. 612, 13) γράφει ὑπὸ τὸ λήμμα Τελεμησοῦς· πόλις Καρίας, ὡς δὲ Φίλων καὶ Στράβων, Λυκίας. ἔστι γὰρ ἀμφοτέρων ὄριον μετὰ Δαίδαλα.

7. Ὡστόσο ὁ Κικέρων ἀναφερόμενος στὴν μαντικὴν κάνει λόγο περὶ πόλεως Τελεμησοῦς, βλ. *De divinatione* I, 4.19: Licet autem videre et genera quaedam et nationes huic scientiae (sc. magorum) deditas. Telmessus in Caria est, qua in urbe excellit haruspicum disciplina; itemque Elis in Peloponneso familias duas certas habet, Iamidarum unam, alteram Clytadarum, haruspicinae nobilitate praestantes. Ὁ Ἀρριανὸς πάλι, *Ἀλεξάνδρου Ἀναβ.* I, 25.8, μνημονεῖ τὸν μάντιν Ἀριστάνδρου μὲ τὸ ἐθνικὸ του: καὶ Ἀλέξανδρος οὐ φαῦλον ποιησάμενος τὸ τῆς χελιδόνος ἀνεκοίνωσεν Ἀριστάνδρῳ τῷ Τελμισσεῖ, μάντει· –δὲν μοῦ διαφεύγει ὅτι πρόκειται περὶ μάντεως.– Τὸ ἐθνικὸν ἔχει τὴν αὐτὴ μορφὴν σὲ τιμητικὸ ψήφισμα κοινῶ (τῶν Τελμισσέων), λατρευτῶν τοῦ Ἀπόλλωνος Τελμισσέως, τοῦ 2ου αἰ. π.Χ. ἀπὸ τὴν Ἀλικαρνασσό, βλ. E. L. Hicks, *JHS* 14 (1894) 377-380. Σημειῶνω πάντως ὅτι ὁ P. M. Frazer, *Greek*

(Syll.³ 1044.7-8, 37) τῆς Καρίας δὲν ἦταν παρὰ κοινότης (community) ἢ χωριό (village), ὅπως σημειώνει ὁ καθ. Carbon,⁸ πλησίον μαντικού ἱεροῦ καὶ τὸν 4ο αἰ. ἀναγκάσθηκε νὰ συνοικισθῆ μετὰ τὴν Ἀλικαρνασσό (βλ. S. Hornblower, *Mausolus*, Oxford 1982, 82).

Ἡ πόλις τῆς Λυκίας⁹ φέρεται ὑπὸ τὰ ὀνόματα Τελεμεσσός (βλ. *SEG* 39, 1414.25· 4ος αἰ. π.Χ.), Τελεμεσσός (Στράβων), ἢ ἡ Τελεμησσέων (βλ. τὸ ψήφισμα *TAM* II 1.6· 240 π.Χ.) ἢ Τελεμεσσέων (βλ. *I.Cos* ED 56.4· περ. 220 π.Χ.), πόλις, ἢ ὁποία δὲν καταχωρίζεται στὸ Λεξικὸ τῶν Hansen καὶ Nielsen.¹⁰ Ἀντιθέτως ἡ πόλις τῆς Λυκίας, γράφει ὁ καθ. Carbon, φέρεται (διὰ τοῦ ἐθνικοῦ *Τελεμέσσιοι*) ἤδη μεταξὺ τῶν συμμάχων¹¹ τῶν Ἀθηναίων στοὺς καταλόγους τῆς *ἐξηκοστῆς IG* I³ 266 III.33 καὶ στὴν *τάξιν* τοῦ φόρου τοῦ 425/4, *IG* I³ 71.130 καὶ ἐκδίδει ψηφίσματα στοὺς Ἑλληνιστικούς χρόνους, βλ. λ.χ. *IG* XII 4, 3860, *TAM* II 1, 2, κλπ.

Τὸ ἐθνικὸ τῆς πόλεως (τῆς Λυκίας) ἐκτὸς τῶν *Τελεμέσσιοις*, *Τελεμησσεύς*¹² καὶ *Τελεμεσσέυς* (βλ. ἄνωτ.) ἀπαντᾷ καὶ ὡς *Τελεμεσσεύς*, ὅπως γράφει ὁ καθ. Carbon σὲ νεώτερη ἐπιστολή του (18.8.20), παραπέμποντας σὲ ἐπιγραφή τῶν ὑστέρων χρόνων δημοσιευμένη ἀπὸ τοὺς E. Petersen – F. von Luschan, *Reisen im südwestlichen Kleinasien II. Reisen in Lykien, Milyas und Kibyrtis*, Vienna 1889, 103.

Τὰ μέχρι στιγμῆς διαθέσιμα στοιχεῖα συνηγοροῦν στὴν ἀπόδοση, κατὰ πάσαν πιθανότητα, τοῦ προξένου στὴν πόλη, *πολίχνην* κατὰ Στράβωνα,¹³ τῆς Λυκίας.

3. Εἰς *IG* II² 179

Στὴν ἐπανεκδοσὴ τοῦ Ἀττικοῦ ψηφίσματος περὶ Νάξου (*IG* II² 179), βλ. ἄνωτ. σελ. 55-63, κατεχώρισα στὴν βιβλιογραφία τῆς ἐπιγραφῆς μεταξὺ ἄλλων καὶ τὴν χρήσιμη γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ 4ου αἰ. μονογραφία τοῦ J. Buckler, *Aegean in the Fourth Century B.C.*, Leiden – Boston 2003, 247-249. Ὁ συγγραφεὺς στίς σελ. 247-248 ἀναφέρεται στὴν πολιορκία τῆς Νάξου, ἀναζητεῖ τὸν λόγο, γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ Χαβρίας πολιορκήσῃ τὴν πόλη, καὶ καταλήγει ὅτι: «the Naxians were defending their autonomy against the Athenians. Happy with the existing situation they did not want to join the Athenian League or

Ethnic Terminology, Oxford 2009, 194-195, ἀναφερόμενος στὴν Καρική Τελεμεσσό ὁμλεῖ περὶ πόλεως, ὁρμώμενος πιθανῶς ἀπὸ τὸ λήμμα τοῦ Στεφάνου Βυζαντίου (βλ. ἄνωτ. σημ. 6).

8. Βλ. καὶ τὰ σχόλια του ὑπὸ τοὺς στίχ. 8-9 (σελ. 106-107) στὴν ἐπανεκδοσὴ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ Ποσειδωνίου, J. M. Carbon and Vinciane Pirenne-Delforge, *Priests and Cult Personnel in Three Hellenistic Families*, στὸν τόμο *Cities and Priests. Cult personnel in Asia Minor and the Aegean islands from the Hellenistic to the Imperial period*, Marietta Horster – Anja Klöckner (eds), Berlin 2013, 65-120, εἰδ. σελ. 99-114· Appendix: The stele of Poseidonios, by J. M. Carbon.

9. Βλ. Στράβ. (ἔκδ. Radt) 14, 3.4: Μετὰ δ' οὖν τὰ Δαίδαλα τὸ τῶν Λυκίων ὄρος πλησίον ἐστὶ Τελεμησσός πολίχνη Λυκίων, καὶ Τελεμεσσίς ἄκρα λιμένα ἔχουσα. ἔλαβε δὲ τὸ χωρίον τοῦτο παρὰ Ῥωμαίων Εὐμένης ἐν τῷ Ἀντιοχικῷ πολέμῳ, καταλυθείσης δὲ τῆς βασιλείας ἀπέλαβον πάλιν οἱ Λύκιοι.

10. Οἱ συντάκτες τοῦ λήμματος τῆς Καρίας A. G. Keen καὶ M. H. Hansen ἐξηγοῦν (σελ. 1141) γιὰ ποιὸν λόγο δὲν περιέλαβαν στὸ λήμμα τὴν Τελεμησσό, ὅπως καὶ μὲν-δὺο ἄλλες: «The Lykian entries (i.e. in the Athenian tribute lists) indicate that Hiera, Telemessos and Tymnessos were political communities of some kind, not that they were Hellenic poleis.» παρατηροῦν ἐπίσης ὅτι μέλη τῆς Δηλιακῆς Συμμαχίας δὲν ἦσαν μόνον Ἑλληνικὲς πόλεις.

11. Βλ. ὅμως ἄνωτ. τὴν σημ. 10.

12. Στὰ περὶ τοῦ ἐθνικοῦ ἔγγραφα (σελ. 42) ὅτι ἡ ἀπαντώμενη στὴν ἐπιγραφή μορφή Τελεμησσεύς δὲν εἶναι γνωστή. Ἀλλὰ ὁ Στέφανος Βυζαντίος (ἄνωτ. σημ. 6) δίδει τὰ ἐθνικὰ Τελεμησσεύς, Τελεμησσεύς (μαρτυρούμενο σὲ ἀπόσπασμα τῆς κωμωδίας τοῦ Ἀριστοφάνους *Τελεμησσεῖς*, βλ. Kassel – Austin, *PCG* III 2, 548) καὶ Τελεμησσιος. Σημειωτέον ὅτι ἀντὶ τῶν γραφῶν τοῦ ἐθνικοῦ μετὰ ἴτα, τίς ὁποῖες ἐπέλεξε ὁ Meineke, οἱ κώδικες τοῦ Στεφ. Βυζ. παρέχουν τὴν γραφή μετὰ ἰώτα (Τελμισ-), βλ. τὸ κριτικὸ ὑπόμνημα· ἐπίσης τὸ χωρίον τοῦ Ἀρριανοῦ, τὸ ὁποῖο παρέθεσα ἄνωτ. (σημ. 7), τὸ τιμητικὸ ψήφισμα τοῦ *κοινοῦ* τῶν Τελεμισσέων ἀπὸ τὴν Ἀλικαρνασσό (σημ. 7) καὶ Πολυδ. I 82: ἐν Τελμισσεῦσι (ἀναφέρεται στὴν κωμωδία τοῦ Ἀριστοφάνους).

13. Βλ. τὸ κείμενο τοῦ Στράβωνος (ἄνωτ. σημ. 9).

again to become involved in the chaos of Mainland Greek politics.» Ἐπειδὴ στήν πραγμάτευσή μου δὲν ἐμνημόνευσα τὴν γνώμη τοῦ Buckler, ἔκρινα ἀναγκαῖο νὰ τὴν μεταφέρω διαρρηθὴν ἐδῶ.

Ὡς πρὸς τὴν πολιορκία στηριζόμενος στὸ κείμενο τοῦ ψηφίσματος ἐπρότεινα μὴν ἄλλη ἐξήγηση (βλ. ἀνωτ. σελ. 61)· οἱ Ἀθηναῖοι ἐπενέβησαν, γιὰ νὰ ἐπαναφέρουν στὴν ἀρχὴ τοὺς δημοκρατικοὺς Ναξίους, τοὺς ὁποίους εἶχαν ἀνατρέψει οἱ ὀλιγαρχικοί· θὰ συνέβη δηλαδὴ στὴν Νάξο ὅ,τι ἔγινε καὶ στὴν Ἰουλίδα τῆς Κέας μίᾳ δεκαετία καὶ πλέον ἀργότερα (βλ. τὸ ψήφισμα περὶ Ἰουλιητῶν *IG II² 111* τοῦ 363/2 π.Χ.) καὶ βεβαίως, ὅπως καὶ στὴν Ἰουλίδα, θὰ ὑπέκειτο καὶ στὴν Νάξο ἡ διαμάχη μεταξὺ δύο ἀντιπάλων πολιτικῶν μερίδων.